

Remissvar på betänkandet Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen (SOU 2023:40)

Sammanfattning

Sundsvalls kommun tillstyrker merparten av de förslag som utredningen lagt fram. Vår övergripande uppfattning är att det är positivt att barns rättigheter stärks i syfte att de ska få sin röst hörd och att säkerställa att barn kan ta del av och överklaga beslut som rör deras situation och framtid. Några av de förslag som redovisas i utredningen har vi inte tagit ställning till då vi antingen inte direkt berörs av dem eller att vi inte haft några särskilda synpunkter att redovisa.

De mest framträdande förslagen är de som ska säkerställa barns processrättigheter så att deras möjligheter att komma till tals i frågor som rör dem stärks. Framför allt läggs mycket fokus på en stärkt rätt till offentliga biträden. Vi ser positivt på detta, men vill också lyfta farhågor om hur detta kan komma att fungera i praktiken. Kommer det att finnas tillgång på offentliga biträden i sådan omfattning att de kan förordnas utan dröjsmål vid behov? Kan det uppstå jävsituationer i ännu högre grad än vad som redan sker så att förordnandet av ett offentligt biträde drar ut på tiden och därmed fördröjer socialtjänstens utredningsarbete? Vår uppfattning är även att kraven på de som ska åta sig uppdrag som offentliga biträden för barn under 15 år kan behöva stärkas. Dessutom kan det finnas behov av att de erbjuds utbildning för att på ett bra sätt kunna möta och bemöta även yngre barn.

Flertalet av de förslag som läggs fram kommer att få en direkt påverkan på socialtjänstens arbete. Vi ser att kraven på socialsekreterarna ökar och att flera av förslagen riskerar att medföra ett merarbete för socialtjänsten. Det kommer att tillföras processer som sannolikt kommer att fördröja vissa aktiviteter och ibland hela utredningsförfarandet. Samtidigt är det naturligtvis positivt om det leder till bättre planering tillsammans med barnet och att socialtjänsten på ett bättre sätt kan inhämta barns vilja och åsikter. Det är en balansgång som kommer att behöva hanteras om förslagen går igenom. Likaså uppfattar vi att flera bedömningar kommer att åläggas socialtjänsten, vilket kräver erfarenhet och kunskap men som därför även riskerar att variera kraftigt mellan olika kommuner.

En farhåga som vi vill lyfta är även risken att barn blir allt för involverade i frågor som bör hanteras av vuxna. Självklart ska barns rättigheter tillgodoses, men det är också viktigt att man noga bedömer vart gränserna mot vuxenvärlden går. Att förordna offentliga biträden för barn kan leda till att barn blir ännu mer involverade och delaktiga och att de i ökad omfattning blir en aktiv del i pågående konflikter, både mellan vårdnadshavare och socialtjänst men också i relation till sina egna vårdnadshavare. Detta bör man vara medveten om och vaksam

på i en förändring som går mot att öka barns deltagande i vissa av dessa processer.

Utredningens förslag att Sverige bör ratificera det tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen om ett klagomålsförfarande

Sundsvalls kommun tillstyrker förslaget.

Vår uppfattning är att det är en logisk och korrekt utveckling. Sverige har redan ratificerat barnkonventionen och de andra två tilläggsprotokollen vilket innebär att vi redan åtagit oss att vidta de åtgärder som krävs för att tillförsäkra barn de rättigheter som anges i konventionen. I utredningen lyfts ett antal farhågor, men även fördelar med att i samband med detta tilläggsprotokoll få ett instrument och verktyg som möjliggör för barn att få en prövning av om deras rättigheter kränkts.

Offentligt biträde ska förordnas för barn i mål om umgängesbegränsning mm

Sundsvalls kommun tillstyrker förslaget.

Barn under 15 år ska ha rätt att ansöka om att ett offentligt biträde förordnas enligt LVU

Sundsvalls kommun tillstyrker förslaget.

Stärkt rätt för barn under 15 år att komma till tals och överklaga beslut om placeringar samt beslut om särskilda befogenheter enligt LVU

Sundsvalls kommun tillstyrker förslaget.

Stärkt rätt att höras i domstol för barn under 15 år i mål enligt LPT, LVU och socialtjänstlagen

Sundsvalls kommun tillstyrker förslaget.

Det finns dock farhågor att detta kan komma att påverka barn negativt. Även barn som bedöms ha en viss mognad kan inte alltid förutse hur det kan komma att upplevas att möta sina vårdnadshavare i en rättssal och det kan vara svårt för de som ska göra lämplighetsbedömningen att fånga in alla aspekter. Det finns även en risk att barnet blir direkt påverkad av sina vårdnadshavare, medvetet eller omedvetet. Barn är sällan mogna i alla aspekter vilket kan medföra att ett barn bedöms som mognare än vad det är och att vissa delar av ett deltagande ändå kan skada barnets syn på sig själv eller vårdnadshavaren. Barn är ofta ambivalenta i sin inställning till de insatser som föreslås och detta kan bli särskilt tydligt i förhållande till vårdnadshavarens vilja.

Ytterligare en aspekt av detta förslag är vilken form av dialog man kan ha när det barn som saken berör deltar i domstolen. Här ser vi att det är oerhört viktigt att barn inte deltar mer än det är absolut nödvändigt för att inhämta deras åsikter och inställning samt höra deras syn på förslagen. Det vore direkt olämpligt att barn under 15 år deltar när t.ex socialtjänsten anför

argument gällande bristande föräldraförmåga. Här behöver lämplighetsbedömning och anpassning göras för att barnen inte ska fara illa av sitt deltagande.

Barns rätt till information om beslut och överklagande enligt LPT och LVU förtydligas
Sundsvalls kommun tillstyrker förslaget.

Skyldighet att ge information på ett sätt som barn förstår ska framgå i LPT, LSS, LVU och socialtjänstlagen

Sundsvalls kommun tillstyrker förslaget.

Detta är en viktig men också krävande uppgift. Den som ska ge information till ett barn behöver ha god erfarenhet och barnkunskap men även pedagogiska kunskaper för att kunna ge information på rätt nivå samt bekräfta att barnet verkligen förstått den information som getts. Vi vill påtala att det vore av stor vikt med ett metodstöd till socialtjänsten i denna fråga.

Det ska tydliggöras att placeringar av barn enligt socialtjänstlagen kräver ett formellt och överklagningsbart beslut

Sundsvalls kommun tillstyrker förslaget.

Vår uppfattning är att detta har saknats och att ett formellt beslut kommer att leda till en tydligare beslutsgång både för de som beslutet berör men även inom socialtjänstens egna verksamheter.

Offentligt biträde ska kunna förordnas i vissa situationer för barn som är föremål för beslut om placering enligt socialtjänstlagen

Sundsvalls kommun tillstyrker förslaget.

Barns möjligheter att utkräva sina rättigheter i mål om vårdnad, boende och umgänge

I denna fråga kommer inte utredningen fram till några förslag utan menar att fortsatt, fördjupad utredning behövs. Vi vill framhålla vikten av att en sådan utredning verkligen blir av och att det kommer till beslut då frågan lyfts ett antal gånger tidigare. Vår uppfattning är att kunskapen om barns behov och problemets art behöver stärkas hos de som ska avgöra dessa mål. Kan det finnas andra alternativ än att offentligt biträde förordnas, som t.ex, särskilda domstolar med extra god kunskap i vårdnadsfrågor? Annars uppfattar vi att barn som hamnar mitt i en konflikt mellan sina föräldrar behöver få sin röst hörd och här tror vi att ett eget offentligt biträde vore ett realistiskt stöd för dessa barn.

Barnrättsbyråer som bedriver verksamhet med oberoende barnombud

Sundsvalls kommun tillstyrker förslaget.

Detta är ett intressant förslag och vi uppfattar det som bra att man inleder med en försöksverksamhet. Det finns en del lärdomar att dra från utvecklingen av personliga ombud, vilket även beskrivs i utredningen. Under 2023 blev Socialstyrelsens kartläggning och analys av systemet med personliga ombud klar. I denna framkom bland annat att systemet med riktade statsbidrag fungerat mycket väl och varit ett av de starkt bidragande skälen till att nå målen, men personliga ombud har byggts på frivillighet och finns därför heller inte i alla kommuner i landet. Frågan om barnrättsbyråer och oberoende barnombud avses dock inte vara frivilligt, men likväl är tanken att arbetet ska utföras av civilsamhället. För oss står det inte klart hur man tänker sig att staten ska kunna uppdraga åt civilsamhället att driva dessa om inte egna initiativ tas. Men just utifrån dessa tveksamheter är det bra att man utökar successivt för att skapa en bra grund och kunna utveckla efter hand som behov, eller svårigheter, synliggörs.

Andra aspekter som framkom gällande systemet med personliga ombud var att det fanns brister i rättssäkerheten då verksamheterna inte fattar överklagningsbara beslut om vem som ska få stöd, det saknas tillsyn över verksamheten samt att ombuden heller inte har något dokumentationskrav. Detta är något man behöver vara uppmärksam på vid införandet av barnrättsbyråer och oberoende barnombud så att man är tydlig med kravställningar redan inledningsvis. I betänkandet framgår inte hur, eller om, man har tänkt sig att tillsyn ska genomföras. Vi vill dock framhålla att det är viktigt att regleringen av uppdraget är tydligt för rättssäkerhetens skull samt säkerställa så långt det går att verksamheterna håller god kvalitet. Ett genomtänkt kompetenskrav och kontroll av anställda är också relevanta åtgärder då verksamheterna ska arbeta med barn som många gånger är utsatta och sårbara.

Det finns alltid en risk att respektive verksamhet utvecklas åt egna håll, delvis pga att behov och förutsättningar ser olika ut runt om i landet, men också beroende på vem som driver den. Detta kan också påverka uppfattningen om hur jämlika och tillgängliga barnrättsbyråerna är och även om man väljer att föreslå att de ska vara nationellt utbredda genom fördelning på län snarare än kommun finns det ändå en risk att det uppstår påtagliga skillnader över landet pga geografiska skillnader.